

Başvuru Tarihi: 3 Mayıs 2020

Aralık 2020 – Cilt: 3 / Sayı: 3

Kabul Tarihi: 22 Kasım 2020

Sayfa Aralığı: 86 - 98

Makale Türü: Derleme Makalesi

PAKİSTAN EĞİTİM SİSTEMİ VE OKULLARA YÖNETİCİ ATAMA KRİTERLERİNİN İNCELENMESİ

Rıdvan KÜÇÜKALİ¹ & Hüseyin Can COŞKUN²

Öz

Bu çalışmada Pakistan eğitim sisteminin genel hatlarıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda araştırmada Pakistan eğitim sisteminin amaç ve politikaları, Pakistan eğitim sisteminin yapılanması, Pakistan eğitim sistemi kategorileri, Pakistan eğitiminde yönetim, Pakistan eğitim sisteminde yöneticilerin atamaları ve Pakistan eğitim sisteminin öne çıkan problemleri ele alınmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden, doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Veriler toplanırken, Pakistan eğitim sistemi ile ilgili makale, resmi belge, rapor ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Elde edilen veriler sunulan başlıklar altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pakistan, Eğitim, Pakistan eğitim sistemi, Eğitim kategorileri, Pakistan eğitiminde yönetim

Review on Pakistan Education System

Abstract

In this study, it is aimed to examine the education system of Pakistan in general terms. In this context, the aims and policies of the Pakistan education system, the structuring of the education system in Pakistan, the categories of the education system in Pakistan, Management in Pakistan education, Appointment of administrators in Pakistan education system and the problems of the education system in Pakistan were discussed. In this study, document analysis method was used among the qualitative research method. While collecting the data, articles, books print and such as official documents and reports about Pakistan education systems were used. The data obtained were reported under the headings.

Keywords: Pakistan, Education, The education system of Pakistan, The categories of education, Management in Pakistan.

Giriş

Eğitim zaman ve mekân mefhumu içerisinde varlık sahasını işgal etmekte olan her insanın formal yahut informal bir şekilde yaşamı boyunca maruz kalarak istenilen davranışları kazandığı bir süreçtir. Eğitim insanı, insanların eylemlerini ve doğasını ele alıp onu merkeze almak sureti ile toplumu da değiştirmeyi, geliştirmeyi ve yapılandırmayı gözetir. İnsanlık tarihi boyunca eğitim değişmiş, gelişmiş ve böylelikle kendini yeniden yapılandırmıştır. Bu değişime rağmen eğitim her defasında insanlar tarafından önemli görülmüş ve konumunu muhafaza etmiştir.

¹ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Bilim Tarihi Ana Bilim Dalı, E-posta: ridvankucukali@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7254-3723.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, E-posta: huseyincan.coskun@ogr.atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4099-333X.

Öğretim ise nispeten kısa bir zaman periyodu içerisinde gözlenebilen ya da meydana gelebilen bir faaliyettir (Laska 1984, s.254). Genel bir tabir ile eğitim kavramları çerçevesinde öğretim, bir öğrenci olarak öğrencinin ve bir öğretici olarak öğretmenin aktif olarak belirli bir süre içerisinde paylaşımlarda bulunduğu periyodun adıdır. Nihayetinde eğitim ve öğretim insan vasıtası ile coğrafyaları, toplumları yani dünyayı şekillendiren, yönlendiren gerçekliklerdir. Bu coğrafyalardan bir tanesi olan Pakistan yahut resmi adı ile Pakistan İslam Cumhuriyeti bir Güney Asya ülkesidir. Bu ülke 1 Ağustos 1947’de, Hindistan ufuklarından doğan yeni bir ay yıldızdır (Şimşir 1958, s.128).

Pakistan İngiltere’nin hâkimiyetinde olan Hindistan coğrafyasından ayrılarak haklı bağımsızlığını 1947 yılında ilan etmiştir. Pakistan’ın batısında Afganistan ve İran, kuzeyinde Çin, doğusunda Hindistan ile sınırları bulunurken Umman denizi ile de küçümsenmeyecek bir yüz ölçümüne sahiptir. Pakistan’ın federal başkenti İslamabad haricinde Pencab, Sind, Hayber Pahtunh va ve Belucistan olmak üzere 4 eyaleti bulunmaktadır (SETAV, 2013). Yönetim şekli Federal Cumhuriyet, para birimi Pakistan Rupisi, resmi dilleri Urduca ve İngilizce olan Pakistan 222.617.234 milyon (Worldometer, 2020) vatandaşı ile dünyanın en kalabalık ülkelerinden biridir. Pakistan İslam Cumhuriyeti kurulmasının ardından eğitim konusuna büyük bir önem vermiş ve bu kapsamda şu maddelere anayasasında yer vermiştir:

- "Devlet, cehaletin ortadan kaldırılmasından ve mümkün olan en kısa sürede, ortaöğretim seviyesine kadar özgür ve zorunlu eğitimin sağlanmasından sorumlu olacaktır" (Madde 37 -B, 1973 Anayasası Pakistan).
- Madde 25A – Eğitim Hakkı – Anayasa'nın şu ifade edilir: "Devlet, beş ila on altı yaş arası tüm çocuklara kanunla belirlenecek şekilde ücretsiz ve zorunlu eğitim verecektir (Report on Pakistan Education Statistics, 2016-17).

Ülkelerin eğitim sistemlerini çağın gerektirdiği şekilde yeniden tesis edebilmeleri için bu sürecin başarılı bir şekilde yönetilmesi gereklidir. Bu bağlamda eğitim sistemlerinin tasarım sürecinde lider olarak görev alacak kişilerin ve kuruluşların başarılı bir yönetsel davranış geliştirebilmeleri için mevcut durum iyi bir şekilde analiz edilmelidir. Araştırmada Pakistan eğitim sistemi ve yönetici atama kriterleri ayrıntılı olarak incelenerek ülkenin eğitim sistemi ile ilgili sorunlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Alanyazında Pakistan eğitim sistemi ile ilgili Türkiye’de yeterince çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu açıdan araştırmanın alanda çalışma yapan bilim adamlarına katkı sağlayacağı ve araştırmacılara yol göstereceği düşünülmektedir.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden, doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgiler içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Creswell, 2017). Veriler toplanırken Pakistan eğitim sistemi ile ilişkin dergi, makale, resmi belge, rapor gibi basılı ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Pakistan eğitim sistemi ile ilgili bilgiler Pakistan eğitim bakanlığından ilgili uzman görüşleri alınarak ve alakalı belgeler incelenerek bulgular kısmında gösterilen başlıklar altında değerlendirilmesine karar verilmiştir.

Bulgular

3.1 Eğitim Sisteminin Amaç ve Politikaları

Pakistan eğitim sisteminde hedeflenen vizyon, amaç ve politikalar incelendiğinde eğitim sisteminin ilk olarak eşitlik anlayışı ile değerler üzerine inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Pakistan eğitim sisteminin stratejik dizilimi göz önüne alındığında değerler çerçevesinde

tasarlandığı, bilhassa İslami değerler minvalinde bireyin, onun doğrultusunda da toplumun manevi altyapısının oluşturulması amaçlandığı ve analitik düşünce tarzı ile küresel dünya dinamiklerine ayrıca değinildiği görülmektedir. Pakistan Federal Eğitim Bakanlığı'nın 2009 yılında hazırlamış olduğu 'Ulusal Eğitim Politikası' aşağıdaki maddeleri kapsamaktadır:

- Pakistan'ın kurulmasına yol açan ve 1973 Pakistan İslam Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan İslam ahlakı içindeki temel ideoloji kavramını güçlendiren ideallerin korunmasında temel bir rol oynamak.
- Analitik ve özgün düşünebilen, toplumun sorumlu bir üyesi ve küresel bir vatandaş olan kendine güvenen bir birey geliştirmek (Ministry of Education, 2009, s.18).

Son çeyrek asırda Pakistan İslam Cumhuriyetinin eğitim politikalarını şekillendirmesinde Dünya Ekonomik Formu'nun 2017-2018 yıllarında hazırlamış olduğu Küresel Rekabet Gücü Endeksi raporunun önemli bir yeri vardır. Bu raporda Pakistan, eğitim alanında 137 ülke arasından 129. sırada yer alarak bölgede bulunan Çin, Hindistan, Sri Lanka, Bangladeş ve Malezya gibi bölge ülkeleri arasında da son sırada yer almıştır. Bununla beraber Birleşmiş Milletler üye devletlerinin belirlemiş oldukları 17 hedef doğrultusunda projelendirdikleri 'Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi' kapsamına girmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi, yoksulluğu sona erdirmek, gezegeni korumak ve herkesin yaşamlarını ve umutlarını her yerde iyileştirmek için evrensel bir eylem çağrısıdır (Report on Sustainable Development Goals, 2015-2030). Bu doğrultuda Pakistan eğitim sistemi politikaları içerisinde hâlihazırda var olan eğitimde fırsat eşitliği genişletilmiş ve ana odak haline getirilmiştir. Dikkatle incelendiğinde Pakistan İslam Cumhuriyeti eğitim sisteminin, eğitim ana başlığı altında tüm vatandaşlarına aynı imkân ve koşulları sağlamayı hedeflediği açıkça görülmektedir. Bununla birlikte Pakistan Federal Eğitim Bakanlığı'nın 2009 yılında hazırlamış olduğu "Ulusal Eğitim Politikası" incelendiğinde şu konulara değinildiği görülmektedir:

- Tüm Pakistan vatandaşlarına eşit eğitim olanakları sağlamak, azınlıklara kültürel ve dini gelişimleri için yeterli olanakların sunulması ve azınlıkların genel ulusal çabalara etkin bir şekilde katılmalarının sağlanması,
- Ayrıcalıklı/marjinal olmayan gruplar ve özürlü çocuklar ve yetişkinler için özel imkanlar sağlayarak eğitime erişimi eşitlemek (Ministry of Education, 2009, s.18).

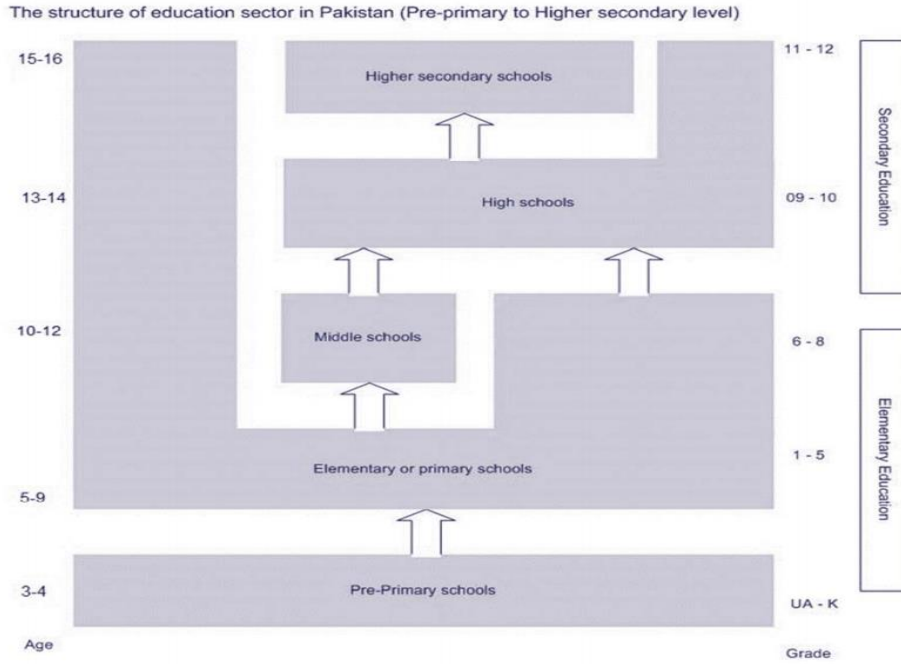
3.2 Eğitim Sisteminin Yapısı

Pakistan İslam Cumhuriyeti, parlamenter demokratik sistemle yönetilmekte olup bir federal başkent ve dört eyaletten oluşan federal bir yapıya sahiptir. Bu eyaletler Sind, Pencab, Hayber Pahtunhva ve Belucistan'dır. Ayrıca bu eyaletlerin dışında federal başkent olan İslamabad bulunmaktadır. Pakistan'da eğitim Federal Eğitim Bakanlığı ve eyaletlerin kendi yönetimleri tarafından denetlenirken, federal hükümet çoğunlukla müfredat geliştirme, akreditasyon, araştırma ve geliştirmenin finansmanında yardımcı olurlar.

Pakistan eğitim sistemine göz atıldığında ilk olarak iki önemli unsur ön plana çıkmaktadır. Bunlar devlet okulları ve özel eğitim kurumlarıdır. Eğitim istatistikleri raporuna göre Pakistan'da 317.323 eğitim kurumu bulunmaktadır. Bu eğitim kurumlarının 196.998 tanesi devlete ait kurumlarken, 120.273 tanesi özel eğitim kurumlarıdır. Başka bir deyişle eğitim sektöründe özel okullar %38'lik bir alana hâkimken 21.6 milyon öğrenci bu kurumlarda eğitim görmektedir. Ayrıca son on yılda özel sektöre olan kamu ilgisi ve güveninin arttığı gözlemlenmektedir.

Federal başkent olan İslamabad ile diğer dört eyaletin birbirlerinden farklı eğitim periyodları bulunmaktadır. Her eyaletin kendisinin düzenlemiş olduğu merkezi sınav sistemleri bulunmaktadır.

Bununla birlikte her eyalet aynı eğitim kategorizasyonuna sahiptir. Pakistan Eğitim Sistemi Kategorizasyonu Şekil 1’de verilmiştir (Report on Pakistan Education Statistics, 2016-17).

Şekil 1. Pakistan eğitim sistemi kategorizasyonu

Şekil 1’de görüldüğü üzere Pakistan eğitim sistemi kategorizasyonu aşağıdaki gibidir.

- Pre-Primary (Okul Öncesi)
- Primary (İlkokul)
- Middle (Ortaokul)
- Secondary (Lise 9-10)
- Higher Secondary (Lise 11-12)

Şekil 1’de görülen tablonun dışında kalan kategoriler ise aşağıda ayrıca belirtilmiştir.

- Universities (Üniversiteler)
- Technical and Vocational (Mesleki Liseler)
- Deeni Madaris (Dini Medreseler)

3.3 Pakistan Eğitim Sistemi Kategorizasyonu

3.3.1 Pre-Primary (Okul Öncesi Eğitimi).

Bu kategori Pakistan eğitim sistemi içerisinde yalnızca özel eğitim kurumlarında uygulanan bir kategoridir. Söz konusu kategoride 3 ile 6 yaş aralığında olan öğrenciler eğitim görmektedir. Üç yaşında bu kategoriye dâhil olan öğrenciler daha sonra Nursery (Kreş) ve Kinder Group’a (Anaokulu) kabul edilirler. Pakistan’da hali hazırda bu kategoride 9.784.000 öğrenci eğitim görmektedir. Devlet okullarında aynı yaş grubu öğrenci sayısı 4.984.000 iken özel sektörde 4.799.000 öğrenci öğrenimine devam etmektedir (Report on Pakistan Education Statistics, 2016-17).

Tablo 1. Pre-Primary (Okul Öncesi) kategorisinde özel eğitim kurumlarında uygulanan haftalık örnek ders dağılımı)

SIRA	DERSLER	OKUL ÖNCESİ	KREŞ	ANAOKULU
1	English (İngilizce)	10	10	10
2	Mathematics (Matematik)	5	5	5
3	Urdu(Urduca)	8	8	8
4	General Knowledge(Genel Kültür)	5	5	5
5	P.E. (Beden Dersi)	2	2	2
6	Activity (Sanat)	2	2	2
7	Activity (Müzik)	2	2	2
8	Sensorial (Psikoloji)	1	1	1
9	E.P.L (Günlük Hayat Egzersizleri)	2	2	2
10	İslamiyat (İslam Bilgisi)	1	1	1

*Pre-Primary (Okul Öncesi) kategorisinde öğrencilere haftalık 38 ders saati uygulanır ve dersler 35 ve 40 dakika arasındadır.

3.3.2 Primary (İlköğretim).

Pakistan eğitim sisteminin bu kategorisinde öğrenciler 1.sınıftan başlayarak 5.sınıfa kadar devam ederler. Pakistan’da bu kategoride 150.129 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bunların 131.376 tanesi devlet okulu iken 18.753 tanesi ise özel eğitim kurumlarıdır. Bu kategoride toplam 19.351.000 öğrenci bulunurken bunların 11.895.000’u devlet okullarında 7.456.000’u ise özel okullarda eğitim görmektedir (Report on Pakistan Education Statistics, 2016-17).

Tablo 2. Primary (İlköğretim) kategorisinde özel eğitim kurumlarında uygulanan haftalık örnek ders dağılımı

DERSLER	SINIFLAR				
	1	2	3	4	5
English (İngilizce)	10	10	6	6	6
English Readers (İngilizce Okuma)	1	1	1	1	1
Maths (Matematik)	6	6	6	6	6
Urdu (Urduca)	5	5	5	5	5
İslamiyat (İslam Bilgisi)	2	2	2	2	2
General Science (Fen Bilgisi)	3	3	4	4	4
Social Studies (Sosyal Bilgiler)	0	0	3	3	3
Nazra (Kuran Okuma)	1	1	1	1	1
Computer (Bilgisayar)	1	1	2	2	2
PE (Beden Eğitimi)	2	2	2	2	2
Music(Müzik)	1	1	1	1	1
Arts (Resim)	2	2	1	1	1
Book Reading (Kitap Okuma)	1	1	1	1	1
Value Education (Değerler Eğitimi)	1	1	1	1	1
Social and Sports Clubs (Sosyal ve Spor Kulüpleri)	2	2	2	2	2
TOPLAM	38	38	38	38	38

* Tablo 2’ de Primary (İlköğretim) kategorisinde öğrencilere haftalık 38 ders saati uygulanır ve dersler 35 ve 40 dakikadır.

3.3.3 Middle (Ortaokul).

Bu kategoride öğrenciler 6, 7 ve 8. sınıf eğitimlerini alırlar. Öğrenciler 7. Sınıf eğitimlerini tamamladıklarında Board Stream ya da Cambridge IGCSE (International General Certificate of Secondary Education) adı verilen programlara devam etme hakkı kazanırlar. Fakat Cambridge IGCSE programı sadece İslamabad ve Peşaver şehirlerinde uygulanmaktadır.

Pakistan’da 49.090 adet ortaokul bulunmaktadır. Bunların 16.928’i devlet okulu iken 32.162 tanesi ise özel eğitim kurumudur. Yani ortaokulların %66’sını özel eğitim kurumları oluşturmaktadır. Toplam 6.526.000 öğrenci ortaokul seviyesinde eğitim görmektedir. Bu öğrencilerden % 62’si özel

eğitim kurumlarında eğitim alırken, %38 i devlet okullarında eğitim almaktadır (Report on Pakistan Education Statistics, 2016-17).

Tablo 3. Middle (Ortaokul) kategorisinde özel eğitim kurumlarında uygulanan haftalık örnek ders dağılımı

Sıra	Dersler	Sınıf - 6	Sınıf - 7	Sınıf - 8
1	English (İngilizce)	6	6	5
2	English (Kademeli İngilizce)	1	1	1
3	Math (Matematik)	7	7	6
4	Urdu (Urduca)	5	5	5
5	İslamiyat (İslam Bilgisi)	3	3	3
6	General Science (Sosyal Bilgiler)	4	4	
7	Computer (Bilgisayar Dersi)	2	2	2
8	Library period (Kütüphane Saati)	1	1	1
9	Physics (Fizik)			2
10	Chemistry (Kimya)			2
11	Biology (Biyoloji)			2
12	Pakistan Study (Pakistan Tarihi)	3	3	3
13	Physical Education (Beden Eğitimi)	2	2	2
Toplam		38	38	38

*Tablo 3'te Middle (Ortaokul) kategorisinde öğrencilere haftalık 38 ders saati uygulanır ve dersler 35 ve 40 dakikadır.

3.3.4 Secondary (Lise 9-10).

Pakistan eğitim sisteminin bu kategorisinde öğrenciler 9 ve 10. sınıf eğitimlerini alırlar. Bu kategori ayrıca Matric diye adlandırılır. Matric adı verilen bu kategoride öğrenciler İngilizce, Urduca, Pakistan Çalışmaları, İslamiyat, Matematik, Fizik, Kimya/Bilgisayar Bilimleri ve Biyoloji derslerinde eğitim alırlar. Daha sonra bu kategoriden mezun olan öğrenciler Kimya veya Bilgisayar Bilimleri bölümleri arasında seçim yapmak zorundadırlar. Ayrıca bu kategoriden mezun olan öğrenciler Secondary School Certificate (SSC) adı verilen sertifikayı almaya hak kazanırlar.

Pakistan'da toplam 31.551 lise faaliyet göstermektedir. Bunların 13.129 devlet okulu iken 18.422 si ise özel eğitim kurumlarından oluşmaktadır. Ayrıca bu kategoride toplam öğrenci sayısı 3.325.000'dir. Bunların 2.254.000'i devlet okullarında ve 1.071.000'i özel eğitim kurumlarında eğitim almaktadır (Report on Pakistan Education Statistics, 2016-17).

Tablo 4. Secondary (Lise 9-10) kategorisinde özel eğitim kurumlarında uygulanan haftalık örnek ders dağılımı

Sıra	Subject	9	10
1	English (İngilizce)	5	5
2	Math (Matematik)	6	6
3	Urdu (Urduca)	5	5
4	İslamiyat (İslam Bilimleri)	3	3
5	Physics (Fizik)	5	5
6	Chemistry (Kimya)	5	5
7	Biology/Computer (Biyoloji/Bilgisayar)	5	5
8	Pakistan Study (Sosya Bilimler)	3	3
9	Physical Education (Beden Eğitimi)	1	1
Total Periods		38	38

*Tablo 4' de Middle (Ortaokul) kategorisinde öğrencilere haftalık 38 ders saati uygulanır ve dersler 35 ve 40 dakikadır.

3.3.5 Higher Secondary / Intermediate Section (Lise 11-12).

Bu kategoride öğrenciler 11 ve 12. sınıf eğitimlerini alırlar. Öğrenciler yıl sonunda kendi eyaletlerinin tarafından düzenlenen Board (Merkezi Sınav) adı verilen sınava girmek zorundadırlar. Bu sınav yılda bir kez yapılmaktadır. Sınav içeriği öğrencilerin eğitim aldıkları bölümlere göre çeşitlilik göstermektedir.

Lise kategorisinde öğrencilere Urduca, Fizik, Kimya/Bilgisayar Bilimleri ve Biyoloji/Matematik dersleri öğretilir. Bu kategoriyi başarılı bir şekilde tamamlayan öğrencilere Higher Secondary School Certificate (HSSC) adı verilen sertifikalar verilir. Pakistan’da bu kategoride eğitim veren 5130 eğitim kurumu bulunmaktadır. Bunların 1998 tanesi devlet okulu iken 3133 tanesi özel eğitim kurumudur (Report on Pakistan Education Statistics, 2016-17).

Tablo 5. Higher Secondary / Intermediate Section (Lise 11-12) kategorisinde bir devlet okuluna ait haftalık ders dağılımı

Sıra	Dersler	Saat	Puan	Dil
1.	Urdu (Urduca)	6	100	
2.	English (İngilizce)	6	100	
3.	Mathematics (Matematik)	6	100	English
4.	Islamiyat/Ethics (İslam / Etik)	5	100	Urdu
5.	General Knowledge (Sosyal Bilgiler)	6	100	Urdu
FOUNDATIONAL SKILLS AND ACTIVITIES				
1.	Physical Training (Beden Eğitimi)	2	-	-
2.	Arts and Crafts (Resim ve El Sanatları)	2	-	-
3.	Library (Kütüphane)	2	-	-
Total:		35	500	

*Tablo 5’ de Higher Secondary / Intermediate Section kategorisinde öğrencilere haftalık 35 ders saati uygulanır ve dersler 35 ve 40 dakikadır.

3.3.6 Cambridge Section (Cambridge Eğitimi).

Pakistan eğitim sisteminde Cambridge eğitimi önemli bir yere sahiptir. Özellikle uluslararası geçerliliği ve dil eğitiminden dolayı fazla tercih edilen bir sistem olarak göze çarpmaktadır. Pakistan’da Cambridge eğitim sistemi lise düzeyinde eğitim vermektedir ve bu eğitim 5 yıl sürmektedir.

Cambridge eğitim sistemi O level (Seviye O) ve A level (Seviye A) olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Bu kategorilerden O level kendi içerisinde O level 1 (9.sınıf), O level 2 (10.sınıf), O level 3 (11.sınıf) olarak ayrılmaktadır. A level kategorisi de A level 1 (12.sınıf) ve A level 2 (13.sınıf) olarak gruplandırılmaktadır. Veliler Cambridge sistemi içerisinde öğrencilerini 8. sınıftan da başlatabilme hakkına sahiptirler.

Cambridge sisteminde her öğrenci 8 ders almak zorundadır. Bu dersler Matematik, İngilizce, İslamiyat, Pakistan Çalışmaları ve Urduca dersleridir. Ayrıca öğrenciler seçtikleri bölümlerden de ek olarak üçer ders almak zorundadırlar.

Cambridge eğitim sisteminde iki temel bölümde eğitim verilmektedir. Bunlar Science Group (Bilim grubu) ve General Group’tur (Genel grup). Bilim grubunda Biyoloji, Bilgisayar Bilimleri, Kimya ve Fizik dersleri öğretilirken, Genel grupta Girişimcilik, Ekonomi ve Muhasebe dersleri öğretilmektedir. Öğrenciler tercihen fazla ders alabilir ve bu sayede kendi akademik puanlarını yükseltebilirler.

Cambridge eğitim sisteminde öğrenci kabulü iki aşamada yapılmaktadır. İlk olarak veli ve öğrenci ayrı ayrı mülakata alınır ve sonrasında öğrenci girmek istediği okulun düzenlemiş olduğu kayıt sınavına girer. Kayıt için öğrenci geçerli puanı almak zorundadır. Cambridge sisteminden mezun öğrenciler dünyanın her hangi bir yerinde Cambridge tarafından düzenlenen sınavı kabul eden her üniversitede eğitim görebilme şansına sahiptir.

Tablo 6. Cambridge Eğitim Sistemi için örnek ders dağılımı

Sıra	Subject	O Level			A Level	
		IGCSE 1	IGCSE 2	IGCSE 3	AS	A2
1	Biology / Computer	4	4	6	5+2	5+1
2	Biyoloji / Bilgisayar	4	4	8	4+2	4+1
3	Chemistry / Kimya	4	4	8	6+2	6+2
4	Physics / Fizik	4	4	8		
5	English / İngilizce	5	5	8		
6	Islamiyat / İslam Bilgisi	6	6			
7	Mathematics / Matematik	5	5	8	4	4
8	Pak. Studies / Pakistan Dersleri	5	5			
9	Urdu / Urduca	5	5			
10	Physical Education / Beden Eğitimi	2	2	2	2	2
11	Principal of Accounting / Muhasebe	4	4	8	5	5
12	Economics / Ekonomi	4	4	8	5	5
13	Business Studies / İşletme	4	4	8	5	5
14	ICT			4	4	
15	Sociology / Sosyoloji	4	4		3	
16	Law / Hukuk				2	2
17	Add Maths / Matematik	4	4	4		
18	Global Perspective / Evrensel Bakış	2	2			
19	Statistics Opt. / İstatistik	2	2			
	Total	66	66	74	32	25

*Tablo 6' da Cambridge eğitim sisteminde uygulanmakta olan tüm zorunlu ve seçmeli olan dersler gösterilmiştir.

3.3.7 Technical & Vocational Institutions (Meslek Liseleri).

Pakistan eğitim sisteminin içerisinde mesleki liseler de bulunmaktadır. Bu eğitim kurumları, talep odaklı, standartlaştırılmış, dinamik, entegre teknik eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerini geliştirerek kaliteli ve üretken bir işgücü ile küresel rekabet gücünü artırmayı hedeflemektedir. Meslek Liselerinin asgari amacı, sosyal ve ekonomik profili geliştirmek amacıyla beceri eğitimi vermek için kamu ve özel sektöre yön, destek ve olanak ortamı sağlamaktır (Government of Pakistan National Vocational and Technical Training Commission (<http://navttc.org/>)).

Pakistan'da 3.798 teknik ve mesleki kurum bulunmaktadır. Bunların 1139 tanesi devlet kurumu iken 2659 tanesi özel eğitim kurumudur. Teknik ve Mesleki liselerde toplam 3 15.000 öğrenci kayıtlıdır. Bu öğrencilerin 137.000' i devlet okullarında eğitimi görürken, 177.000' i de özel eğitim kurumlarında eğitim almaktadır. (Report on Pakistan Education Statistics, 2016-17).

3.3.8 Universities (Üniversiteler).

Pakistan'ın federal yapısı hali hazırda mevcut üniversite sistemini de etkilemektedir. Federal yönetim düzenin getirmiş olduğu eyalet sistemi neticesinde lise öğrenimi tamamlayan öğrenciler bu eyaletlerin farklı uygulamalarına göre üniversitelerden kabul almaktadır. Her eyaletin kendine özgü kabul uygulamaları olduğu gibi devlet üniversiteleri ve özel üniversitelerde de ayrı ayrı kabul kuralları uygulanmaktadır. Genel olarak her eyaletin ve üniversitenin kendine özel bir sınavı bulunmaktadır.

Devlet üniversitelerinden herhangi birinde eğitim görmek isteyen öğrenciler öncelikli olarak o devlet üniversitesinin bağlı olduğu eyaletin uyguladığı Board (Merkezi Sınav) sınavı ile kabul

almak istediği üniversitenin düzenlediği üniversiteye kayıt sınavına girmek zorundadır. Kayıt sınavına giren öğrenciler, aldıkları puanlara göre üniversitelerdeki bölümlerin birine yerleşmektedir.

Özel üniversitelerde ise durum biraz daha farklıdır. Bu üniversitelere girişte öğrenciler üniversitenin bulunduğu eyaletin Board (Merkezi Sınav) puan ortalaması ile başvuru yaparlar ve puanlarının geçerli olduğu bölümlerde okumaya hak kazanırlar. Ancak buralarda eğitim almak için üniversitenin belirlemiş olduğu ücretin öğrenci tarafından ödenmesi gereklidir.

Pakistan’da toplamda 185 üniversite bulunmaktadır. Bu üniversitelerin 110 tanesi devlet üniversitesi iken 75 tanesi özel üniversitedir. Üniversitelerde toplam kayıtlı öğrenci sayısı 1.463.000’dir. Bu öğrencilerinden 1.192.000’i devlet üniversitelerinde eğitim alırken, 270.000’i özel üniversitelerde eğitim görmektedir (Report on Pakistan Education Statistics, 2016-17).

3.3.9 Deeni Madaris (Dini Medreseler).

Devlet ve özel okulların yanı sıra ücretsiz yatılı ve konaklama ile dini eğitim sağlayan Deeni Madaris adı verilen medreselerde de öğrenciler eğitim almaktadır. Bu Medreseler genellikle yerel topluluklar tarafından yönetilir ve bağışlarla finanse edilmektedir. Medrese eğitiminin başlıca yararlanıcıları yoksul, muhtaç ve daha az ayrıcalıklı kentsel yerleşimlerin kırsal ve uzak bölgelerindeki çocuklardır. Medreselerde Urduca ve İngilizce eğitiminin yanı sıra ek olarak Matematik ve Genel Bilimler de öğretilmektedir (UNESCO, 2014). Pakistan’da istatistiklere göre Deeni Madarislerde kayıtlı 1.79 milyon öğrenci vardır. Bunların 1.1 milyonu erkek, 0.66 milyonu ise kız öğrencilerdir (Report on Pakistan Education Statistics, 2016-17).

3.4 Pakistan Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme ve Yönetici Atama Süreci

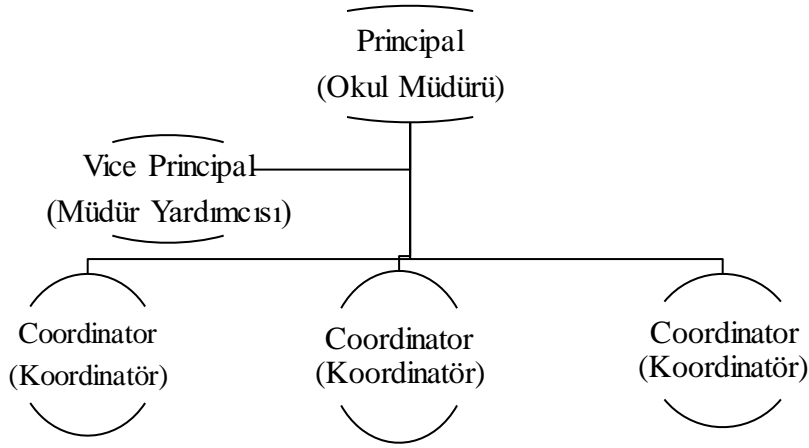
Pakistan’da öğretmen eğitimi, İl Eğitim Müdürlükleri ve Eğitim Genişletme Merkezlerinin kontrolü altındaki kurumlarda yürütülmektedir. Öğretmen eğitimi programları Devlet İlköğretim Okulları, Devlet Eğitim Kolejleri, Eğitim ve Araştırma Enstitüleri ve Üniversitelerdeki Eğitim bölümlerinde verilmektedir. Ülkede 2001 yılında öğretmen eğitiminin kalitesini güçlendirmek amacıyla “Öğretmen Eğitimi Reformu” uygulamaya konmuştur. Bu reforma göre, ilköğretim öğretmenlerinin kabulü 10 veya 12 yıl eğitim gerektirmektedir. Matrikülasyon geçmişi olan yani 10 yıllık eğitim görmüş olan öğrenciler ise ayrıca 3 yıllık bir öğretmenlik eğitimini tamamladıktan sonra eğitim diploması alabilmektedir (Report on The System of Education in Pakistan, 2006).

Pakistan eğitim sisteminde öğretmen atama sürecinde ilk olarak federal yönetimler, devlet okulları ve özel okullar gazetelelere veya internet sitelerine ilan verirler. Daha sonra adaylar sahip oldukları sertifikalar ve yukarıda belirtilen eğitim durumlarıyla beraber başvuru yaparlar. Devlet okullarında bu sertifikalar ve eğitim durumu yeterli iken özel okullarda öğretmenlerden ayrıca deneme dersleri talep edilir. Deneme derslerinden sonra öğretmen adayları ayrıca değerlendirilir (Menon 2007, s. 49-50).

Pakistan eğitim sisteminde okullarda en yetkili kişi Principal adı altında çalışan okul müdürleridir. Okul müdürleri tüm kademelerdeki öğrenciler ve öğretmenlerin idaresinden sorumludur. Ayrıca okul müdürü olabilmek için başlangıç yaş limiti en az 32 en fazla 40’tır. Okul müdürlüğü için bir diğer kriter ise en az 12 yıl öğretmenlik ve en az 5 yıl eğitim kurumlarında yöneticilik yapmış olmaktır.

Vice principal adı altında görev yapan müdür yardımcıları ise kendilerine sorumluluğu verilmiş kademelerdeki öğrenci, öğretmen ve işleyişin düzeninden sorumlulardır. Müdür yardımcılığına başlangıç için yaş limiti en az 25 en fazla 35’tir. Ayrıca müdür yardımcılığı için bir diğer kriter en az 5 yıl öğretmenlik tecrübesi ve eğitim enstitülerinden verilen yöneticilik sertifikasına sahip olmaktır (Federal Directorate of Education, 2019).

Coordinator pozisyonunda bulunan koordinatörler ise müdür yardımcılarının kendilerine vermiş oldukları sorumlulukların idaresi ile görevlidirler. Eğitim kurumlarında görev yapmakta olan her öğretmen ihtiyaç halinde bu pozisyonda çalışabilmektedir. Bu pozisyon daha çok özel eğitim kurumlarında tercih edilmektedir.

Şekil 2. Pakistan eğitim sistemi okul yönetim organizasyonu

Okullara yönetici ataması federal yönetimlerin öğretmenlerin deneyim ve yeterliliklerine göre yaptığı bir uygulamadır. Pakistan’da okullara yönetici atama kriterleri zayıf; prosedürler ise güçlü denetimlere tabi değildir. Bu durum yönetimlerde söz sahibi olan kesimlerin kendi yöneticilerini seçip, görevlendirmesinin önünü açmaktadır.

3.5 Pakistan Eğitim Sistemi Temel Problemleri

3.5.1 Pakistan Federal Eğitim Merkez Kurumu ‘BOARD’.

Pakistan eğitim sisteminde göze çarpan en temel problemlerden biri Pakistan Federal Eğitim Merkez Kurumu ‘BOARD’ dur. Bu kurumlar bulunduğu eyaletin eğitim merkezleridir ve eyaletlerin karar alıcıları ve uygulayıcılarıdır. Pakistan’da toplamda ilköğretim ve ortaöğretim okullarını temsil eden 31 farklı board bulunmaktadır. Bu kurumların tamamı kendi müfredatlarını hazırlama, buldukları eyaletlerin akademik takvimlerini düzenleme ve standartlarını kendilerinin belirlediği merkezi sınavları yapma yetkisine sahiptir. Ayrıca Pakistan’da eğitim kurumlarının tamamı resmiyet kazanabilmek adına bu kurumlara kayıt olmak zorundadır. Bu kurumların uygulamış olduğu farklı akademik takvimler, Pakistan eğitim sistemindeki birlik olamayı ve düzensizliği beraberinde getirmektedir.

Öğrenciler 9.sınıftan itibaren her yıl bu kurumların sınavlarına girmek zorundadır. Geçme puanını elde eden öğrenciler bir sonraki sene eğitim alma hakkı kazanırlar. Bu şekilde lise eğitimini tamamlayıp yükseköğretime devam etmek isteyen öğrenciler bu sınavlarının ortalaması ile üniversitelere başvururlar. Ancak burada sistemden kaynaklı bir diğer problem ortaya çıkmaktadır. Her eyalet kendi sınavını, belirlemiş olduğu müfredat çerçevesinde hazırladığından ve saygın üniversiteler yalnızca seçili eyaletlerin puanlarını kabul ettiğinden imkân ve koşullardan eşit oranda yararlanma şansı ortadan kalktığı gibi şeffaflık, düzen ve eğitimde birlik sağlanamamaktadır. Özetle Pakistan eğitim sisteminde önemli bir yere sahip olan Pakistan Federal Eğitim Merkez Kurumu “BOARD” belirsizliğe, düzensizliğe ve eğitim olanaklarının dağılımında eşitsizliğe neden olmaktadır.

3.5.2 Pakistan Eğitim Sistemi'nde Özel Okullar.

Neredeyse her bütçeye uygun özel bir eğitim kurumunun bulunduğu Pakistan eğitim sisteminde, özel okullar önemli bir yere sahiptir. Hali hazırda Pakistan'da 317.323 eğitim kurumu bulunmaktadır. Bu eğitim kurumlarının 196.998 tanesi devlete ait kurumlarken, 120.273 tanesi ise özel eğitim kurumlarıdır. Yani eğitim sektöründe özel okullar %38'lik bir alana hâkimken 21.6 milyon öğrenci bu kurumlarda eğitim görmektedir. Özel okullarda eğitim gören öğrencilerin bu kadar çok olması Pakistan eğitim sistemi adına dezavantajlı bir durumdur.

Devlet okulları, özel okullarla rekabet etmekte zorlanmaktadır. Özel okullar ekonomik açıdan daha iyi durumda olan ailelerin çocuklarına daha kaliteli bir eğitim sağlarken, devlet okulları daha az maliyetle herkesin ulaşabileceği bölgelerde nispeten düşük kalitede bir eğitim hizmeti sunmaktadır. Bu durum eğitimde fırsat ve imkân eşitsizliğine neden olmaktadır (Farooq, Tongkai ve Nazia Feroze, 2018, s. 5).

3.5.3 Pakistan Eğitim Sistemi ve Çocuk İşçiler.

Pakistan eğitim sisteminde karşılaştığımız bir diğer sorun çeşitli sebeplerden ötürü eğitim imkânı bulamayan ve çalışmak zorunda kalan çocuklardır. Pakistan'da 5-16 yaş arası 51,53 milyon çocuk bulunmaktadır. Bu grup içinde 28,68 milyon çocuk, hem kamu hem de özel sektörde okullarına devam ederken 22,84 milyon çocuk okula bırakmak zorunda kalmıştır.

Çocuklar cinsiyet bazlı incelendiklerinde kız çocuklarının %49'u erkek çocukların ise %40'ı eğitim imkânlarından yararlanamayıp eğitim sisteminin dışında kalmıştır (Report on Pakistan Education Statistics, 2016-17). Kız çocuklarının kayıt oranlarını engelleyen başlıca faktörler arasında yoksulluk, kültürel kısıtlamalar, ebeveynlerin cehaleti, kızlarının güvenliği ve hareketliliği ile ilgili ebeveyn kaygıları yer almaktadır. Ayrıca toplumun kız çocuklarına karşı geliştirmiş olduğu koruma, tevazu ve önem kız çocuklarının okula gönderilmesi hususunda engel oluşturmaktadır. Kırsal kesimdeki kızların okullaşması, kentli kızlardan %45 daha düşüktür; erkekler de ise fark sadece %10'dur (Farooq, Tongkai ve Nazia Feroze, 2018 s.5).

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bir ülkenin eğitim sisteminin incelenmesine dönük çalışmalar, o ülkenin eğitim konusundaki artılarını ve eksilerini ortaya koyması açısından önemlidir. Bu tip çalışmalar yoluyla diğer ülkeler eğitim politikalarını oluştururken benzer hatalara düşmeden planlarını ve programlarını hayata geçirebilirler. Böylelikle eğitim sistemleri daha akılcı, esnek ve bilimsel bir temelde inşa edilebilir.

Pakistan İslam Cumhuriyeti 1947 yılında kurulmasına rağmen 1973 yılında eğitim sisteminin ilk ciddi temellerini atma gayretini göstermiştir. Ülkenin anayasasında eğitim politikasının hedefleri geri kalmış sınıfların eğitim ve ekonomik çıkarlarını teşvik etmek, cehaleti ortadan kaldırmak, özgür ve zorunlu eğitim sağlama olarak belirlenmiştir. Ayrıca liyakat ve eşitlik temelinde mesleki eğitim ve yükseköğretim kurumlarının tamamını ulaşılabilir kılmak da hedeflenmiştir (Nordic Recognition Information Centres, Ekim 2006).

Pakistan eğitim sisteminin temellerinin atılmasından hemen sonra belirlenen hedefler doğrultusunda ilerlemeler kaydedildiği görülmektedir. Fakat gerek bölge koşullarının yaratmış olduğu zorluklar gerek ülke ekonomisi ve sosyal sorunlar eğitim sisteminin önüne bazı engeller çıkarmıştır. Pakistan 1990'larda eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesinde zorluklar yaşamıştır. Örneğin: okul binalarının yetersizliği, temel tesislerin eksikliği, uzak bölgelerde eğitimsiz veya kötü eğitimli öğretmenler, sınıf kaynaklarının yetersizliği ve ders kitaplarının kullanılamaması gibi (Nordic Recognition Information Centres, Ekim 2006). Bu dönemde ortaya çıkan problemler günümüz Pakistan eğitim sisteminde ekonomik problemlerin dışında yeni problemlere neden olmuştur. Bu

problemlere ortak bir müfredatın oluşturulamaması ve eğitim sistemi yönetiminin dağınıklığı örnek verilebilir. Yürütülemeyen eğitim politikaları neticesinde var olan özel okul oranı fazlalığı bu problemler arasında yer almaktadır.

Devlet okullarının eğitim kalitesinin düşmesi ve bunun sonucu olarak daha az tercih edilmeleri, ülkede özel okul sayısının fazlalığına neden olmuştur. Bununla birlikte uzun yıllar süren İngiltere otoritesi neticesinde haklı bağımsızlığın kazanılmasının üzerinden neredeyse bir asır geçmesine rağmen eğitim sistemi içerisinde hala İngiliz eğitim sisteminin izlerine rastlamak mümkündür. Buna ülke genelinde hala Cambridge eğitim sisteminin en prestijli sistem olması ve İngilizce eğitiminin önemli bir yer işgal etmesi örnek gösterilebilir. Pakistan eğitim sisteminin iyileştirilebilmesi ve sağlamaştırılması adına şu önerilerde bulunulabilir:

- Ülkenin kendi dinamikleri, kültürü ve değerleri ile oluşturulmuş ortak bir müfredatın tüm eyaletlerde uygulanması,
- Her bütçeye göre tasarlanmış özel okulların yerine eğitimde kaliteyi arttıran ve öncü olan özel okullara yönelerek ülkede özel okul oranının düşürülmesi,
- Devlet okullarının eğitim kalitesini, fiziksel imkânlarını artırarak tüm vatandaşlara eşit bir şekilde ücretsiz eğitimin sağlanması,
- Eğitim kalitesinin artırılması adına öğretmen eğitiminin iyileştirilmesi ve daha fazla öğretmenin görevlendirilmesi.
- Yönetici atama sisteminin ülke genelinde geçerli ve sağlam ölçütlere göre düzenlenmesi.

Pakistan eğitim sistemi içerisinde her ne kadar olumsuzluklar göze çarpıyor olsa da son on yılda eğitimde birlik olma gayreti ile başlatılan ve gelecek yıllarda yapılması planlanan çalışmaların tamamı umut vericidir. Son olarak, çok uzak olmayan yakın bir gelecekte Pakistan eğitim sisteminin kendine has müfredatının da tamamlanmasıyla beraber eğitimde bütünlüğün, ilerlemenin ve yol kat etmenin mümkün olacağı aşikârdır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırmacılar araştırma ve yayın etiği kurallarına uymuştur.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin giriş ve yöntem kısımları 2. yazar; bulgular, sonuç, tartışma ve öneriler ise 1. Yazar tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarların herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Creswell, J.W. (2017). *Araştırma deseni* (Çev. Ed. S.B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Farooq, S. Tongkai, Y. ve Feroze, N. (2018). Review of Pakistan education system and quality. [Pakistan eğitim sisteminin incelenmesi ve niteliği]. *Journal of Criminology and Forensic Studies*, 5-6.
- Federal directorate of education. (2019). *Promotion rules*. Islamabad: FDE.
- Ghulam Rasool Memon. (2007). Education in Pakistan: The key issues, problems and the new challenges [Pakistan'da eğitim: Temel sorunlar, problemler ve çözüm arayışları]. *Journal of Management and Social Sciences*, 3, 1, 49-50
- <https://www.worldometers.info/world-population/pakistan-population/>. Erişim: 20.11.2020.
- Laska, J ve Gürbüzürk, O . (2019). Eğitim programı ile öğretim arasındaki ilişki: Kavramsal bir açıklama. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 22 (1) , 254. <https://dergipark.org.tr/>.
- Ministry of Education Government of Pakistan. (2009). *National education policy 2009*. Islamabad: Ministry of Education Government of Pakistan.
- Ministry of Education, Trainings and Standards in Higher Education Academy of Educational Planning and Management. (2014). *Pakistan education for all review report 2015*. Islamabad: Ministry of Education, Trainings and Standards in Higher Education Academy of Educational Planning and Management.
- Ministry of Federal Education & Professional Training. (2017). *National curriculum framework Pakistan*. Islamabad: Ministry of Federal Education & Professional Training. Government of Pakistan National Vocational and Technical Training Commission (<http://navttc.org/>) 20.03.2020.
- National Education Management Information System Academy of Educational Planning and Management Ministry of Federal Education and Professional Training. (2018). *Pakistan education statistics 2016- 2017* (Rapor no: 25). Islamabad: Government of Pakistan.
- Nordic Recognition Information Centres. (2006). *The system of education in Pakistan*. Islamabad: Nordic Recognition Information Centres 20.03.2020.
- SETAV. (2013). *Pakistan siyasetini anlama kılavuzu*. Erişim: http://file.setav.org/Files/Pdf/20130521114911_pakistan-web.pdf, 20.09.2020.
- Şimşir, B . (1958). Pakistan Devletinin kuruluşu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 13 (04), 128. <https://dergipark.org.tr/>.
- United Nations.(2016). *Sustainable development goals 2015-2030: 17 goals to transform our world*. Retrieved from <http://www.un.org/sustainabledevelopment/education/>, 20.03.2020.